

ΑΡΧΕΣ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ελένη Χοντολίδου

Μοντέλα εκπαίδευσης μειονοτήτων

Στη βιβλιογραφία συζητούνται πέντε μοντέλα του πολιτισμικού πλουραλισμού στην εκπαίδευση: **δύο μονοπολιτισμικά** και **τρία πλουραλιστικά**:

1. Αφομοιωτικό
2. Ενσωμάτωσης
3. Πολυπολιτισμικό
4. Αντιρατσιστικό
5. Διαπολιτισμικό

1. Αφομοιωτικό μοντέλο

- ✓ Στόχος: η πλήρης ταύτιση με τα χαρακτηριστικά της κυρίαρχης ομάδας
- ✓ Η μητρική γλώσσα και ο πολιτισμός καταγωγής τίθενται στο περιθώριο
- ✓ Γρήγορη εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής – γρήγορη αφομοίωση στο κυρίαρχο περιβάλλον
- ✓ Επάρκεια στην εθνική γλώσσα και τον πολιτισμό
- ✓ Διατήρηση παράδοσης, εθνικής κληρονομιάς, διαχρονική αξία εθνικού κράτους

2. Μοντέλο Ενσωμάτωσης

Η υπάρχουσα παράδοση της εθνικής ομάδας αποτελεί μέρος της νέας εθνικής ταυτότητας: *όχι πλήρης αποκοπή από τις ρίζες*

Το μοντέλο της ενσωμάτωσης, διαπνεόμενο λίγο περισσότερο από δημοκρατικό χαρακτήρα, αξιώνει ίση πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες για όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες, μειονοτικής καταγωγής ή μη. Θεωρείται δεδομένο ότι τα μέλη των μειονοτήτων οφείλουν να βρίσκονται σε σύμπνοια με τις νόρμες που καθιερώνει η κυρίαρχη κοινότητα, να υιοθετούν τις προβλεπόμενες από αυτήν κοινωνικές συμπεριφορές.

Στο μοντέλο αυτό, παράγοντες της κυρίαρχης ομάδας και των μειονοτήτων συμπορεύονται με τέτοιο τρόπο που οι μειονότητες εμφοιλοχωρούν σε ένα προϋπάρχον οργανωμένο δίκτυο σχέσεων στο οποίο η επαφή με τον εξωτερικό κόσμο οδηγεί τους φορείς διαφορετικών πολιτισμικών κεφαλαίων σε *επιπολιτισμό*. Και πάλι υπονοείται ότι το άτομο/φορέας μειονοτικού κεφαλαίου είναι αυτό που πρέπει να καταβάλλει την προσπάθεια ταύτισης με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Συχνά τα μέλη μειονοτήτων έρχονται αντιμέτωπα με εμπόδια που παρεμποδίζουν την ενσωμάτωσή τους, εμπόδια που σχετίζονται με την επαγγελματική τους αποκατάσταση και την κοινωνική τους κινητικότητα, γεγονός που αναχαιτίζει την απρόσκοπτη ένταξη τους, ή οδηγεί σε επιλεκτική υιοθέτηση αξιών της κυρίαρχης ομάδας.

Στον βαθμό που η πολιτισμική ετερότητα δεν προκαλεί προβλήματα στην κυρίαρχη κοινότητα, γίνεται αποδεκτή. Το ελληνικό σχολείο, ωστόσο, διαπνέεται ακόμα από το πρόταγμα μίας εκπαίδευσης που διαπλάθει εθνική συνείδηση, κάτι που αποτυπώνεται με σαφήνεια στα διδακτικά εγχειρίδια των γλωσσικών φιλολογικών μαθημάτων. Η παρουσία κειμένων που επικαλούνται το συναίσθημα, αφηρημένες έννοιες ενιαίας εθνικής συγκρότησης και αυτοχθονίας των Ελλήνων με αρνητικό πρόσημο και αξιωματικό χαρακτήρα, στρατιωτικές και μαθητικές παρελάσεις, επιστρατεύονται σε έναν ιδεολογικό αγώνα με σαφή πολιτικό χρωματισμό. Ο αγώνας των συμβόλων προσπαθεί να επισκιάσει την παρουσία μειονοτήτων, λειτουργώντας αφυπνιστικά για τα συμπλέγματα ανωτερότητας της κυρίαρχης κοινότητας, εξυψώνοντας την γλωσσικά, εθνικά, φυλετικά, και καθιστώντας την ελληνική γλώσσα στο ελληνικό σχολείο γλώσσα εξουσίας για τους φυσικούς ομιλητές της.

Ο εθνοκεντρικός χαρακτήρας του ελληνικού σχολείου νοηματοδοτεί την ύπαρξη των ατόμων καθιστώντας τα μέλη μίας ευρύτερης κοινότητας που συμμερίζεται κοινές αξίες και σκοπούς. Και συχνά έχει τόσο υπόρρητο χαρακτήρα που ακόμη και μη προνομιούχα μέλη μειονοτικών κοινοτήτων ενστερνίζονται τις αξίες αυτές χωρίς να είναι απαραίτητα γνώστες του δυναστευτικού αυτού μηχανισμού. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση για όλους στην πράξη εξακολουθεί να λειτουργεί σαν ένα κατ' επιφαση μέσο εκδημοκρατισμού των σύγχρονων κοινωνιών, και συγκαλύπτει το γεγονός ότι η κοινωνική κινητικότητα δεν είναι τόσο φιλελεύθερα ανεμπόδιστη μέσω της πρόσβασης σε εκπαιδευτικούς πόρους.

- ✓ Η πολιτισμική ετερότητα είναι αποδεκτή όσο δεν εμποδίζει την ενσωμάτωση και δεν θέτει σε κίνδυνο την κοινωνία
- ✓ Η ανοχή δεν αφορά το βασικό δομικό υπόβαθρο της κοινωνίας
- ✓ Εκμάθηση μητρικής γλώσσας (σε ιδιωτικό πλαίσιο)
- ✓ Προγράμματα σχολικής ενίσχυσης των παιδιών των μεταναστών
- ✓ Στα Προγράμματα Σπουδών εντάσσονται γνώσεις των ιστορικών και πολιτισμικών πλευρών των μεταναστευτικών ομάδων που θεωρείται ότι θα μπορέσει να διευκολύνει την αποδοχή τους με στόχο την ενσωμάτωση
- ✓ Πολιτισμικές πλευρές μειονοτήτων μπορεί να εισάγονται στα Προγράμματα Σπουδών, αλλά με κριτήριο τις αξίες του **κυρίαρχου πολιτισμού**
- ✓ Ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών = ικανότητα για προσαρμογή των παιδιών στο κυρίαρχο σχολείο
- ✓ Στόχος **δεν** είναι η πολιτισμική ανταλλαγή ανάμεσα σε όλους τους μαθητές

3. Πολυπολιτισμικό μοντέλο

- ✓ δεν θα πρέπει να συγχέεται με το διαπολιτισμικό
- ✓ βασίζεται στην παραδοχή ότι η κοινωνική συνοχή θα επέλθει, εάν δοθεί σε όλους τους πολιτισμούς που εκπροσωπούνται στην κοινωνία η δυνατότητα να αναπτύσσονται ισότιμα
- ✓ το παιδί μορφώνεται με βάση τη μητρική του γλώσσα και το δικό του πολιτισμό

- ✓ μπορούν να αναπτύσσονται ξεχωριστά σχολεία ή προγράμματα για κάθε ομάδα του σχολικού πληθυσμού
- ✓ Οι πολιτισμοί αναπτύσσονται ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο: παράλληλες κοινωνίες μέσα στην κυρίαρχη κοινωνία με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται τελικά το αίτημα για κοινωνική συνοχή
- ✓ Σε ποια περίπτωση μπορεί να κριθεί σκόπιμη η εφαρμογή του πολυπολιτισμικού μοντέλου;

4. Αντιρατσιστικό μοντέλο

- ✓ πρόληψη και άρση του ρατσισμού στο σχολείο και την κοινωνία
- ✓ η κυρίαρχη ομάδα να κατανοήσει τους λόγους για τους οποίους τα παιδιά κάποιων ομάδων που μειονεκτούν οδηγούνται σε σχολική αποτυχία
- ✓ Οι μειονοτικές ομάδες να λάβουν τους πόρους που χρειάζονται, προκειμένου να λειτουργήσουν με όρους ισότητας και με επιτυχία στο σχολείο
- ✓ Συζήτηση επίμαχων κοινωνικών ζητημάτων από εκπαιδευτικούς και μαθητές στο σχολείο
- ✓ Έμφαση στον θεσμικό ρατσισμό: φανερός ή λανθάνων ρατσισμός που ενυπάρχει στις δομές και τους θεσμούς της κοινωνίας και της εκπαίδευσης
- ✓ κριτική: μετατρέπει το σχολείο σε πεδίο ανταγωνισμού ανάμεσα σε κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις

5. Διαπολιτισμικό μοντέλο

Η επιστήμη της εθνολογίας αξιώνει την ισότιμη αντιμετώπιση όλων των πολιτισμών, αξίωμα που συνεπάγεται την αποφυγή αξιολογικών συγκρίσεων και αναφορών για τους διαφορετικούς πολιτισμούς, καθώς αυτοί μπορούν να αξιολογηθούν μόνο με εσωτερικά κριτήρια. Το σχολείο καλείται να απαλλαγεί από τον μονοσήμαντο εθνικό του προσανατολισμό και να δημιουργήσει έδαφος για την καλλιέργεια ποικίλων πολιτισμικών συστημάτων. Η εθνική ταυτότητα, για παράδειγμα, που συγκροτήθηκε τους δύο τελευταίους αιώνες τείνει να αντικατασταθεί από την αντίστοιχη ευρωπαϊκή, υποδεικνύοντας εναργώς την σχετικότητα και την ιστορικότητα των κοινωνικών αξιών.

Πρακτικές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

- ✓ Συνεκπαίδευση παιδιών με διαφορετικό γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρο
- ✓ «Άνοιγμα» των Προγραμμάτων Σπουδών στους μειονοτικούς πολιτισμούς
- ✓ Απομάκρυνση προκαταλήψεων, στερεοτύπων και εικόνων εχθρού από τα σχολικά βιβλία
- ✓ Οργάνωση κοινών προγραμμάτων συνεργασίας μεταξύ μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο
- ✓ Εισαγωγή των διαπολιτισμικών αρχών στην αρχική εκπαίδευση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Δίγλωσση εκπαίδευση

- ✓ Πολυγλωσσία ως δεξιότητα-κλειδί στη σημερινή εποχή

- ✓ Αναφαίρετο δικαίωμα στη διατήρηση της γλώσσας και του πολιτισμού
- ✓ Θετικές επιδράσεις της διγλωσσίας ως αποτέλεσμα σωστά σχεδιασμένων και οργανωμένων διγλωσσών εκπαιδευτικών προγραμμάτων (μεγαλύτερη ευφυΐα και ευελιξία του νου, κριτική και μεταγλωσσική ικανότητα, μεγαλύτερη ικανότητα συνειδητοποίησης του αυθαίρετου χαρακτήρα της γλώσσας, κτλ.)
- ✓ Η μητρική γλώσσα αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η δεύτερη γλώσσα (η αποτελεσματική πρόσκτηση της δεύτερης γλώσσας βασίζεται στην καλή γνώση της πρώτης)
- ✓ Η μητρική γλώσσα αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η δεύτερη γλώσσα.

Βιβλιογραφία

- Γκόβαρης, Χ. (2011). *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.
- Γκότοβος, Αθ. (2003). *Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Δαμανάκης, Μ. (επιμ.) (2003). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα: διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δαμανάκης, Μ. (επιμ.) (2004). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο-Γυμνάσιο (επιμ.) (2008). *Διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή*, Οδηγός Επιμόρφωσης. Θεσσαλονίκη: Λιθογραφία (και σε [ηλεκτρονική μορφή](#)).
- Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο- Γυμνάσιο (επιμ.) (2008). *Διδασκαλία και μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο. Διδακτικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικό υλικό*, Πρακτικά Ημερίδας. Θεσσαλονίκη: Λιθογραφία (και σε [ηλεκτρονική μορφή](#)).
- Κατσαρού, Ε. & Μ. Λιακοπούλου (επιμ.) (2014). *Θέματα διδασκαλίας και αγωγής στο πολυπολιτισμικό σχολείο*, Επιμορφωτικό υλικό. Θεσσαλονίκη: Υ.ΠΑΙ.Θ/ΑΠΘ Έργο «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών» (και σε [ηλεκτρονική μορφή](#)).
- Κεσίδου, Α. (2008). «Διδακτικές προσεγγίσεις στο πολυπολιτισμικό σχολείο. Αρχές της Διαπολιτισμικής Διδακτικής». Στο: ΥΠ.Ε.Π.Θ/ Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο), *Διδασκαλία και μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο. Διδακτικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικό υλικό*, Πρακτικά ημερίδας. Θεσσαλονίκη. Λιθογραφία, 11-27.
- Κεσίδου, Α. (2014). «Ένα σχολείο 'εργάζεται' διαπολιτισμικά'. Προϋποθέσεις και παιδαγωγικοί χειρισμοί». Στο: Ε. Κατσαρού & Μ. Λιακοπούλου (επιμ.), *Θέματα διδασκαλίας και αγωγής στο πολυπολιτισμικό σχολείο*,

Επιμορφωτικό υλικό. Θεσσαλονίκη: Υ.ΠΑΙ.Θ./ΑΠΘ Έργο «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών», τευχ. 1/5, 19-31.

Κεσίδου, Α., Α. Ανδρούσου & Β. Τσάφος (2010). *Μετανάστευση, πολυπολιτισμικότητα και εκπαιδευτικές προκλήσεις: Πολιτική- Έρευνα- Πράξη. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου*. Θεσσαλονίκη: Ελληνικό Παρατηρητήριο για τη Διαπολιτισμική Παιδεία και Εκπαίδευση.

Κεσίδου, Αναστασία (2008). «Διαπολιτισμική εκπαίδευση: μια εισαγωγή». Στο: Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο (Γυμνάσιο) (επιμ.), *Οδηγός επιμόρφωσης-Διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Λιθογραφία, 21-36.

Κουπατσάρη Αικ. (2012). *Ο ρόλος των εξωδιδακτικών δραστηριοτήτων στην ανάπτυξη διαπολιτισμικής δεξιότητας και επικοινωνίας σε μαθητές γυμνασίου*, μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ (και σε [ηλεκτρονική](#) μορφή).

Μήλιου Ουρ. (2011). *Διαπολιτισμική δεξιότητα και σχολική τάξη. Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την εκπαιδευτική διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας*, μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ (και σε [ηλεκτρονική μορφή](#))

Μπονίδης, Κ. & Β. Παπαδοπούλου (επιμ.) (2014). *Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο. Αντλώντας από την επαγγελματική εμπειρία των εκπαιδευτικών*. Θεσσαλονίκη/ΑΠΘ Έργο «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών» (και σε [ηλεκτρονική μορφή](#)).

Νικολάου, Γ. (2011). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Πεδίο.